

РОЗДІЛ V. МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

УДК 378.126:378.147.88

Т. Р. Гуменникова

Придунайська філія
ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті представлено аналіз стану науково-дослідної роботи майбутніх управлінців закладами освіти в умовах підготовки в магістріумі. Презентовано шляхи її активізації у вищих навчальних закладах, де здійснюється спеціальна професійна підготовка на рівні магістр, за напрямом специфічні категорії, спеціальністю 8.000009 «Управління навчальним закладом». Визначено, що сучасний вищий навчальний заклад – це наукове співтовариство, яке здатне генерувати нове знання, розвивати освітнє середовище, займатись інноваційною науково-дослідною діяльністю, де процес підготовки в магістратурі посідає місце.

Ключові слова: науково-дослідна робота, магістр, управлінець-дослідник, керівник навчальним закладом, науковий керівник, освітнє середовище, метод коучингу, цифрова грамотність.

Постановка проблеми. У контексті сучасної парадигми освіти, яка проголошує визнання унікальної цінності кожної людини, встановлення атмосфери творчості та взаєморозуміння, особливої значущості набуває підготовка майбутніх управлінців закладами освіти до науково-дослідної роботи в умовах навчання в магістріумі.

Ефективна організація науково-дослідної роботи у вишах забезпечує розвиток, зокрема наукового, інноваційного потенціалу України. Кадрове та наукове забезпечення сталого економічного зростання здійснюють університети, насамперед дослідницького типу, які працюють на засадах поєднання освітньої та наукової діяльності та є освітнім простором для наукової діяльності вчених-початківців.

Освітня компонента передбачає підготовку бакалаврів, спеціалістів, магістрів і наукових кадрів, систему перепідготовки й підвищення кваліфікації. Завданнями ж наукової компоненти є проведення фундаментальних і прикладних досліджень, отримання нових знань як базису інноваційних розробок. Тож інноваційна інфраструктура дослідницького університету включає систему оформлення і супровід упровадження наукових досліджень, систему взаємодії на засадах поєднання інтересів науковців, творців інновацій, викладачів і замовників, які разом практично реалізують систему трансферу технологій від їхнього створення до апробації та презентації інноваційної продукції.

Означене підтверджується поступовим виконанням завдань, сформульованих Державною цільовою програмою «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 роки та Державною цільовою науково-технічною та соціальною програмою «Наука в університетах» на 2008–2012 роки [2], серед яких – створення в університетах умов для залучення талановитої молоді до наукової діяльності та подальшого розроблення механізму державної підтримки стажування майбутніх науковців у провідних університетах і наукових центрах. Саме тому проблема формування особистості управлінця-дослідника набуває сьогодні пріоритетного значення. Вирішення цього питання пов'язане з такими принципово-важливими науково-практичними проблемами, як забезпечення умов у навчально-виховному процесі магістрантів для самореалізації, формування готовності до освіти протягом життя та визначення ефективних шляхів реалізації цього напрямку роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Досвід організації і проведення науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах України свідчить, що увага вчених зосереджена, головним чином, навколо питань теорії та методології наукових досліджень (Т. Білоусова, В. Шейко); інтегрування науки і навчального-виховного процесу в освітніх закладах (І. Яковлев, Є. Каменкін, О. Котова, Т. Сидорчук та ін.); історії розвитку в Україні в цілому окремих науково-дослідних інститутів і наукових шкіл (О. Богдашина, Т. Полушніна, О. Микитюк, К. Мельник, Ю. Легун); розвитку науки як форми гуманітаризації вищої освіти (А. Лихолат, А. Герасименко, Г. Щербань та ін.).

Значний інтерес мають роботи сучасних вітчизняних науковців щодо організації науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Насамперед, це роботи А. Алексюк, С. Гессена, Н. Дем'яненко, І. Зязюн, В. Кременя, З. Курлянд, О. Мартиненко, В. Майбороди, О. Микитюк, С. Нікітіна, Н. Пузирьової, Я. Болюбаша. Проблема підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності розглядається у дослідженнях І. Каташинської, М. Князян, К. Макагон, Г. Шишкіна, Н. Яковлева та ін.

Чимало досліджень досвіду щодо організації студентської науково-дослідної діяльності у вищих навчальних закладах з урахуванням зарубіжних технологій висвітлено в наукових працях українських науковців – О. Глузмана, Н. Обухова, Л. Пуховської та інших науковців.

Разом із тим, слід зазначити, що наукових публікацій із проблеми керівництва науково-дослідною діяльністю магістрів управління закладами освіти обмаль, вони носять епізодичний, розрізнений характер наукових розвідок.

Мета статті – вивчення фактичного стану науково-дослідної роботи майбутніх управлінців закладами освіти в умовах підготовки в магістрії та презентація шляхів її активізації в університетах дослідницького типу.

Виклад основного матеріалу. У загальноосвітніх закладах нашої країни працюють управлінці в особі директора, його заступників та педагогів. Адже сьогодні проблема зміни командного менталітету на менеджерський набуває особливої актуальності. Для керівника школи така трансформація може здійснюватися в межах спеціальної професійної підготовки на рівні магістр, за напрямом специфічні категорії, спеціальністю 8.000009 «Управління навчальним закладом».

Випускник магістрії – сучасний керівник навчальним закладом повинен постійно вдосконалювати власну професійну компетентність і заохочувати педагогічний колектив до інновацій, досліджень та експериментів. Майбутній керівник навчального закладу повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, розвинуті здібності з творчої науково-дослідної і науково-педагогічної діяльності, володіти методологією наукового дослідження, сучасними інформаційними технологіями підтримки й організації та проведення науково-дослідної роботи, навичками зберігання та використання наукової інформації. Магістерська освітньо-професійна програма включає в себе дві приблизно однакові за обсягом складові – освітню й науково-дослідну.

Науково-дослідна робота магістрантів є обов'язковою і визначається навчальними планами зі спеціальності. Головним завданням науково-дослідної діяльності є: оволодіння методами, методиками самостійного розв'язання управлінських завдань, методологією наукового пізнання; формування дослідницьких умінь і навичок глибокого аналізу ситуації, синтезу, узагальнення, інтерпретації отриманих результатів, абстрактного мислення, вміння планувати й прогнозувати результати власної управлінської діяльності, ефективної організації праці; поглиблене вивчення навчального матеріалу.

Слід відзначити, що науково-дослідна робота магістрантів складається з взаємообумовлених напрямів:

– удосконалення елементів дослідницької діяльності та організація наукової творчості;

– проведення локальних наукових досліджень, що здійснюють магістранти під керівництвом професорів і викладачів за загально-кафедральною, загально-факультетською, вузівською чи регіональною науковою проблемою.

Реалізація науково-дослідної роботи магістрантів реалізується в процесі опанування дисциплін практичної та професійної підготовки й циклу дисциплін самостійного вибору студента через написання творчих робіт, есе, створення наукових проектів та презентацій, підготовку виступів на науково-практичні конференції, написання курсових і магістерських кваліфікаційних робіт. Особливим етапом становлення майбутнього керівника підприємства у сфері освіти та виробничого навчання є проходження науково-дослідної педагогічної практики в закладах освіти протягом восьми тижнів: дошкільному, загальноосвітньому, позашкільному, професійно-технічному, вищому навчальному закладі.

Ураховуючи той факт, що до навчання до магістратури зараховуються особи, які вже мають власний досвід управлінської діяльності та працюють у закладах освіти, то база практики обирається магістрантом у залежності від його професійної зацікавленості та специфіки основного робочого міста. Це дозволяє майбутньому керівнику виконувати завдання практики та проводити апробацію власного наукового дослідження в розробці якого зацікавлена установа, де він працює або має наміри працювати, при цьому він упорядковує за власним розсудом накопичені факти та доводить їх наукову цінність і практичну значущість. Так поступово налагоджуються взаємозв'язки супроводу впровадження та оформлення магістерських наукових досліджень з проблем удосконалення управління освітньою галуззю, де поєднані інтереси творців інновацій – майбутніх керівників закладами освіти, їх нове, нестандартне бачення розв'язання проблем управління освітньою сферою під керівництвом досвідчених науковців і замовників – менеджерів, що працюють у системі управління освітою.

Результати науково-дослідного завдання відображається в щоденнику в окремому розділі звіту про проходження практики й можуть бути використані також під час підготовки доповідей на конференції, інформаційні семінари, у процесі написання власних управлінських проектів і конкурсних робіт із питань управління освітньою сферою.

Виконання такої роботи повинно не стільки розв'язувати наукові проблеми управління, скільки засвідчити, що її автор здатний належним чином вести науковий пошук, розпізнавати професійні проблеми, володіти компетенціями щодо їх розв'язання. Означене дозволяє наблизитись і викладачам, і студентам магістріуму до ознак інноваційної інфраструктури дослідницького університету.

Уважаємо, що тематика магістерських робіт має бути тісно пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт кафедри, з інтересами навчального закладу, на базі якого студент виконує кваліфікаційну роботу, вона може

бути й частиною госпдоговірної науково-дослідної тематики кафедри, факультету дослідницького університету.

Засвідчимо, що без наукового дослідження магістерська робота неможлива, це, зокрема означає, що в ній автор має згенерувати нову чи відносно нову інформацію, яка буде корисною тому закладу освіти, де проходила практика магістранта. Таким чином, *першим шляхом* активізації науково-дослідної роботи майбутніх управлінців закладами освіти виступає забезпечення належної взаємодії науки та освіти, повернення науки до університетів, що в умовах магістріуму досягається дослідженням управлінських проблем тих закладів освіти, які функціонують у регіоні.

Успішна підготовка магістерської роботи має базуватися на високій особистісній мотивації. Проте важливо, щоб магістрант усвідомив об'єктивну потребу займатися специфічним видом діяльності, а науковий керівник урахував індивідуальні психологічні особливості характеру, темпераменту особистості студента, визначивши попередньо ступінь готовності студентів до виконання завдань творчого характеру через види діяльності, де максимально можуть розкритися здібності особистості. Слід підкреслити, що успішність проведення дослідження проблем управління закладами освіти та написання магістерської роботи залежить від особистості наукового керівника, його майстерності стати наставником для магістранта науковця-початківця. Щоб зорієнтувати магістранта на бажаний результат, наставник має окреслити всі переваги поступу в управлінську професію. За своїм характером ставлення наукового керівника до магістранта повинно стати підтримкою, ознаками якої є:

- бажання й уміння керівника науково-дослідної роботи сконцентрувати увагу майбутнього управлінця на базових моментах дослідження;

- генерувати підстави для гармонійного входження майбутнього управлінця в новий вид діяльності – науково-пошукову діяльність;

- висловлення майбутньому керівникові закладами освіти довіри до його можливостей, надання права на помилку, сприяння відчуттю довіри й захищеності;

- надання допомоги у складних управлінсько-педагогічних ситуаціях;

- доброзичливі висловлювання на адресу починаючого управлінця-дослідника, концентрація на його чеснотах, на успіху, урахування його індивідуальних особливостей та особистісних рис.

Саме на етапі підготовки майбутнього управлінця освітньої сфери слід використовувати метод коучингу, метою якого є діяльнісна допомога магістранту в пошуку самостійного оптимального розв'язання певної

проблеми. «Коучинг – це можливість навчити іншого більшому, ніж знаєш і вмієш сам» [3, 31].

Крім того, майбутні керівники освітньої сфери за допомогою викладачів повинні набути умінь користуватися науковою, довідковою, методичною літературою, що видана рідною та іноземними мовами; володіти методикою перекладу й реферування тексту, володіти навичками комп'ютерної обробки даних; володіти методами інформаційного пошуку.

Практика управління закладом освіти свідчить про те, що кожен управлінець навчально-виховною діяльністю повинен володіти на достатньому рівні інформаційними технологіями підтримки процесу управління з метою оформлення власних наукових ідей, пошуку необхідної інформації, роботи з освітніми інтернет-ресурсами, створення презентацій проектів навчального закладу щодо вдосконалення процесу управління. У вересні 2012 року міністром освіти і науки, молоді та спорту України підписаний лист (№ 1/9-663 від 24.09.2012 р.) стосовно використання бездротових мереж стандарту WI-FI для доступу до мережі Інтернет. Означене підвищить рівень використання в навчальній і науковій діяльності багатьох специфічних джерел, доступних тільки через світове павутиння, серед яких: електронні наукові видання, іноземні публікації тощо. Наголосимо, що достатній рівень володіння компетенціями пошукової діяльності в Інтернет-мережі як викладачем, так і студентом виступає *наступним шляхом* активізації стану науково-дослідної роботи майбутніх управлінців закладами освіти. Мова йде також про опанування цифрової грамотності, яка визначена як компетентність у застосуванні інформаційних і комунікаційних технологій (ІТК) [1, 48].

Таким чином, система професійної підготовки повинна бути спрямована на підготовку управлінця-дослідника нового типу мислення, якому притаманна мобільність і динаміка проведення магістерського дослідження, для якого головним є культ пошуку пізнання, а не лише знань. Разом із тим у студентів необхідно розвивати високу вимогливість до себе, толерантне ставлення до протилежної думки, погляду та позиції.

Вищезазначені шляхи активізації стану науково-дослідної роботи майбутніх управлінців закладами освіти обумовлені створенням належного освітнього простору у вищому навчальному закладу. Політика Міністерства науки і освіти, молоді та спорту України, спрямована на вдосконалення процесу управління ВНЗ, обумовленого переходом від адміністративного керування закладом освіти до його реальної демократизації, висуває завдання: розробити концепцію інноваційної моделі навчання у вищій освіті з метою проектування навчального середовища до студента та сприяння

організації його самостійної та індивідуальної науково-пошукової діяльності (форми, методи, методики, технології навчання у вищій освіті, які спрямовані на результати навчання (зовнішньо-орієнтовані) та орієнтовані на студента (в центрі яких перебуває студент).

Саме звернення до студенто-центрованого підходу, який проголошено Болонською конвенцією, виступає сьогодні траєкторією організації науково-дослідної роботи в університетах дослідницького типу.

Досліджуючи методологічні й теоретичні умови підготовки магістрів до майбутньої управлінської діяльності, ми визначили шляхи активізації їх науково-дослідної діяльності, серед яких: обов'язкове врахування галузевої специфіки й забезпечення гармонійної єдності чинників – змісту навчального матеріалу, особистості викладача, застосовуваних інформаційних технологій підготовки фахівця та відповідної організації освітнього середовища.

Серед усього різноманіття проблем, які доводиться розв'язувати в професійній педагогіці, останнім часом особлива увага приділяється належному формуванню й розвитку освітнього середовища. Ми розглядаємо його, як шлях забезпечення бажаної ефективності педагогічного процесу й неодмінну передумову самої можливості формування національної управлінської педагогічної еліти. Саме це й визначає стратегічне значення освітнього середовища і пояснює те місце, яке воно займає в діяльності університетів, які готують майбутніх керівників закладів освіти з новим управлінсько-педагогічним мисленням, що дозволяє на засадах наукових досліджень в управлінні приймати стратегічні рішення розвитку й функціонування закладу освіти.

Разом з тим, ще за часів «академії» Платона (386 р. до н.е. – 529 р. н.е.) формувались певні вимоги до освітнього середовища. Так, освітнє середовище – це система впливів та умов формування особистості. А також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні (В. Ясвін). Г. Ковальова виділяє компоненти освітнього середовища: фізичне оточення, людський фактор, програми навчання. Навчальне середовище згадується як один із виявів соціального середовища (І. Підласий), або ж, якщо поняття «освітнє середовище» спеціально не виділяється, акцентується увага на таких його складових, як емоційне забарвлення навчальної діяльності, особистість викладача, а також зовнішній аспект організації навчального процесу (І. Харламов) [4, 40]. Тому доцільно зупинитися на цьому дещо докладніше.

Сучасне освітнє середовище актуалізовано для наукового перспективного проектування управлінської діяльності на основі оволодіння теорією і технологіями науково-дослідницької діяльності.

У своїй цілісності, органічній сукупності, гармонійній взаємодії зі змістом освіти та особистістю викладача ці чинники формують дійові передумови успішного розв'язання основного завдання освітньої системи, тобто виховання творчої індивідуальності, духовно багатой та високоморальної особистості сучасного керівника, лідера-професіонала, справжнього представника національної гуманітарно-педагогічної еліти.

Освітнє середовище у дослідницькому ВНЗ передбачає:

- надання можливості працювати з науковими управлінськими завданнями різного рівня складності;
- створення атмосфери доброзичливості та сумісного пошуку розв'язання проблем управління закладом освіти;
- орієнтація на більш підготовлених і досвідчених суб'єктів управлінської діяльності;
- урахування можливостей викладача гнучко й динамічно включати кожного суб'єкта навчального процесу в науково-дослідну діяльність;
- заохочення самостійності, ініціативи, наукової творчості студентів-магістрантів, незалежно від рівня успішності;
- визнання за кожним права на помилку, але з обов'язковим аналізом її причин, визначенням шляхів подолання;
- надання магістранту можливості обирати індивідуальну траєкторію науково-дослідної діяльності;
- створення умов для наукової творчості в самостійній і колективній управлінській діяльності;
- розроблення та використання індивідуальних програм, що моделюють дослідницьке мислення студента.

В умовах інтеграції українських вишів у міжнародне освітнє середовище, що забезпечує вдосконалення системи управління освітою до реалізації та запровадження основних положень Болонського процесу, освітнє середовище розширює власні мережі та висуває до майбутнього управлінця навчальними закладами ще одну вимогу – володіння іноземною мовою як новітньою основною навичкою [1, 46] на рівні активного користувача, що дозволить удосконалити форми науково-дослідної роботи в процесі написання магістерських кваліфікаційних робіт і визначити подальші шляхи активізації науково-дослідної роботи, серед яких: ознайомлення з закордонним досвідом управлінської діяльності закладами освіти та публікаціями в Інтернет-журналах; участі магістрантів у телемостах із питань управління освітою в певній країні, розширення можливості отримання дистанційної освіти та професійної підготовки. Володіння іноземною мовою працює на реалізацію принципу мобільності

професійної підготовки. Так, майбутній керівник закладом освіти отримуватиме більше можливостей працювати в сумісних наукових проектах із закордонними вишами, подавати власні роботи на Гранти з метою продовження науково-дослідної діяльності з питання, яким зацікавився в процесі навчання в магістрії, брати участь у науково-практичних конференціях і конгресах, виступати з доповідями та презентаціями іноземною мовою. Сучасні вузи не можуть працювати тільки у своєму замкненому просторі, саме тому вони вивчають досвід становлення наукових шкіл, проводять міжнародні конференції та обговорюють питання укладання угод про співпрацю в галузі освіти та наукової діяльності. Вищезазначене є важливим *шляхом* активізації науково-дослідної роботи на ступені підготовки магістр та реалізації проекту гармонізації магістерських програм між країнами Європи та США.

Науково-дослідна діяльність закладів освіти як передумова прогресу суспільства містить достатні потенційні можливості працювати в системі освіти, що відповідає світовим стандартам. Більш того – в деяких питаннях результати науково-дослідної діяльності в нашій країні випереджають інші розвинені країни.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Погляд на вищий навчальний заклад як соціальний інститут, що забезпечує населення освітніми послугами, ввійшов в історію, майбутнє суспільства за університетами дослідницького типу. Сучасний виш – це наукове співтовариство, яке здатне генерувати нове знання, розвивати освітнє середовище, займатись інноваційною науково-дослідною діяльністю, де процес підготовки в магістратурі посідає особливе місце. Подальшого вивчення потребують питання підвищення конкурентоспроможності наукової діяльності майбутніх управлінців у процесі підготовки в магістрії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глосарій Європейського простору вищої освіти / [ред.-упоряд. О. Чебикін]. – Одеса : Видавець М. П.Черкасов, 2011. – 212 с.
2. Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008–2012 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?re=1155-2007-p>.
3. Кононко О. Наставництво як форма організації соціального простору початківця / О. Кононко // Практика управління закладом освіти – 2012. – № 9. – С. 31.
4. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті / В. В. Крижко. – К. : Освіта України, 2005. – 256 с.
5. Пузирьова Н. В. Теорія і практика науково-дослідної роботи студентів (на матеріалі університетів України XIX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Професійна освіта» / Н. В. Пузирьова. – Харків, 2002. – 19 с.

РЕЗЮМЕ

Т. Р. Гуменникова. Пути активизации научно-исследовательской работы будущих управленцев учебными заведениями в процессе магистерской подготовки.

В статье представлен анализ состояния научно-исследовательской работы будущих управленцев учебными заведениями в условиях подготовки в магистратуре. Презентованы пути ее активизации в высших учебных заведениях, где осуществляется специальная профессиональная подготовка на ступени магистр, направление – специфические категории, специальность 8.000009 «Управление учебным заведением». Выяснено, что современное высшее учебное заведение – это содружество, которое способно генерировать новые знания, развивать образовательную среду, заниматься инновационной научно-исследовательской деятельностью, где процесс подготовки в магистратуре занимает особое место.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, магистр, управленец-исследователь, руководитель учебным заведением, научный руководитель, образовательное пространство, метод коучинга, цифровая грамотность.

SUMMARY

T. Gumennikova. Ways of encouragement of the research work of future managers of educational institute during training for a master's degree.

The analysis of condition of the research work of future managers of educational institutions during training for a master's degree is represented. The ways of encouragement of this research work in higher educational institutions are offered, where special vocational training for a master's degree is realized, the direction – specific categories, speciality 8.000009 «Educational institution management». The author of the article pays attention that modern higher educational institutes – is scientific concord which may make new knowledge, develop educational environment, be occupied with scientific and research activity. The training for a master's degree is take the special place.

Key words: research work, master, manager-researcher, manager of educational institution, scientific adviser, educational area, coaching method, digital skills.